

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเป็นการพัฒนาประชากรของประเทศให้ เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพและมี ประสิทธิภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงและสร้างสรรค์ความ เจริญให้แก่ประเทศ วัตถุประสงค์ของการศึกษาของสงฆ์ในอดีตรวมถึง การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแล้ววัด ในอดีตยังมีบทบาทมากมายที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชน ได้แก่ การ เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งบุตรหลานมารับการอบรมศีลธรรมและศึกษาหาความรู้ เป็นสถานสงเคราะห์แก่คนยากจนได้มาอาศัย เลี้ยงชีวิต เป็นสถานพยาบาลรักษาผู้ป่วย เป็นที่พัก คนเดินทาง เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ เป็นคลังพัสดุที่เก็บสิ่งของซึ่งชาวบ้าน จะได้ใช้ร่วมกันต่อไป เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเป็น เรื่องผูกพันกับช่วงระยะเวลา ต่าง ๆ ในชีวิตของคนเรา (พระมหาประยุต ปยุตโต 2513: 15-16) แต่บทบาทที่สำคัญของ วัดก็คือ การจัดการศึกษาและการให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นด้วยเทคโนโลยีจึงทำให้สภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป มีสถานต่าง ๆ เกิดขึ้นมารับภาระที่วัดและพระสงฆ์เคยทำอยู่แต่เดิมไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการศึกษา นับได้ว่าตั้งแต่สมัย เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา การจัดให้ ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐโดยตรง วัดและพระสงฆ์จึงมี บทบาทด้านนี้น้อยลง อย่างไรก็ตามยังมีวัดและพระสงฆ์ที่ให้ความสนับสนุนด้านการศึกษาต่อมา โดยการไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ การรับเป็นผู้อุปการะนักเรียนหรือโรงเรียน ตลอดจนเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทั่วไปโดยการแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ การศึกษาที่วัด โดยคณะสงฆ์และพระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลืออยู่นี้ เป็นการศึกษาที่เรียกว่า "การศึกษา สงเคราะห์" ซึ่งหมายถึง การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ 2526: 128)

ในปัจจุบันนี้แม้ว่าการจัดการศึกษาของรัฐจะก้าวหน้าและให้โอกาสแก่คนทั่วไปอย่างกว้างขวางในการศึกษา แต่ยังมีประชาชนบางส่วนที่ไม่ได้รับโอกาสนี้ เนื่องจากอุปสรรคหลายอย่าง เช่น การขาดเงินทุนสำหรับใช้จ่ายในการเรียน ขาดที่พักอาศัย และการเดินทางลำบาก เป็นต้น ในท้องถิ่นที่รัฐยังให้บริการทางการศึกษาไม่ทั่วถึง กลุ่มเยาวชนทั้งในชนบทและในเมืองบางส่วนได้เข้าสู่สมณเพศหรือบวชเป็นภิกษุสามเณร เพื่อการศึกษาวิชาการซึ่งนำไปสู่การมีโอกาสในสังคมที่ดีขึ้นด้วย นับได้ว่าเป็นการช่วยลดช่องว่างทางการศึกษาและช่องว่างของสังคมได้ทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่าวัดยังมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนเป็นอันมาก เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็น฼าปนสถาน เป็นที่บวชเรียนของภิกษุสามเณร เป็นสถานที่สงบที่ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้ประชาชนกระทำความดีงามและฝึกหัดลูกศิษย์วัด รวมทั้งเด็ก ๆ ที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้ การให้ความสนับสนุนทางด้านการศึกษานี้วัดได้สืบทอดบทบาทในอดีตไว้ในสองลักษณะคือ บทบาทในการให้บริการทางการศึกษาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งโรงเรียนสำหรับพระภิกษุและสามเณร ตั้งโรงเรียนสำหรับฆราวาส ตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และตั้งสำนักปฏิบัติธรรม เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่งคือ บทบาทในการให้บริการทางการศึกษาโดยทางอ้อม ได้แก่ การเผยแพร่ธรรมะและการให้บริการห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ (เนตรนภิส นาควัชระ และคนอื่น ๆ 2526 : 24)

ในปัจจุบันวัดยังคง เป็นศูนย์รวมความรู้และการ เผยแพร่ความรู้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปอื่น เป็นงานสำคัญด้านหนึ่งของห้องสมุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง "การศึกษาและดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทย" ที่พบว่า การอุปสมบทของพระภิกษุสงฆ์ไทยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาหาความรู้ (สวนา พรพัฒน์กุล 2524) จากความจริงที่ว่าห้องสมุดเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้า ดังนั้นห้องสมุดกับวัดจึงมีความสัมพันธ์และเอื้อต่อกันในการสนับสนุนการศึกษา เนื่องจากพระภิกษุสามเณรตลอดจนประชาชนทุกวัยสามารถศึกษาหาความรู้ในห้องสมุดได้ด้วยตนเอง หน่วยงานของรัฐ เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศาสนา และประชาชนทั่วไปได้ เล็งเห็นความสำคัญนี้จึงสนับสนุนให้วัดได้มีบทบาทด้านให้การศึกษแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ สนับสนุนการจัดตั้งที่อ่านหนังสือและห้องสมุดในวัด จัดพิมพ์เอกสารทางศาสนาออกเผยแพร่ ส่งเสริมให้มีสิ่งพิมพ์ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณร และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ตลอดจนส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นนั้นด้วย

จากข้อมูลของกรมการศาสนาปี พ.ศ.2528 มีพระภิกษุทั่วประเทศจำนวน 347,373 รูป สามเณร 136,426 รูป และศิษย์วัด 81,038 คน (กรมการศาสนา 2528: 6) ในแต่ละปีมีพระภิกษุสามเณรอุปสมบทใหม่จำนวนมากซึ่ง เป็นกลุ่มผู้ที่ฝึกฝนในการศึกษา สิ่งที่สำคัญในการศึกษานอกระบบแบบนี้ก็คือการมีห้องสมุดที่เอื้อต่อการค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งในเรื่องนี้ฝ่ายวัด คณะสงฆ์และพระสงฆ์ให้ความสนใจที่จะร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแก่ชุมชน และวิธีหนึ่งก็คือการพัฒนาห้องสมุด ดังที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณมหาเถร) ได้กล่าวถึงคุณของวัดข้อหนึ่งว่า "วัดเป็นสถานศึกษาและเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรม วัดควรจัดให้มีห้องสมุดหรือหอสมุดสำหรับวัดขึ้น แล้วจัดหาซื้อหนังสือและสิ่งสมหนังสือที่เป็นสารคดีทุกประเภทเพื่อภิกษุสามเณรในวัดจักได้อาศัยเป็นตำรับตำราศึกษา" (สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณมหาเถร 2528: 9-17) นับเป็นข้อคิดที่เสนอให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาทางด้านสามัญด้วย ดังนั้นในห้องสมุดนอกจากมีหนังสือทางด้านศาสนาแล้วควรมีหนังสือสารคดีและหนังสือด้านอื่น ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอยู่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของพระราชวรมุนี (ประยูทธ ปยุตโต) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมและฝ่ายวิชาสามัญของพระภิกษุสามเณรว่า "ถ้าพระสงฆ์มีความรู้ฝ่ายปริยัติธรรม เป็นหลักเป็นแกนไว้ดีแล้ว ความรู้วิชาสามัญจะช่วยเสริมสร้างให้ท่านเป็นพระสงฆ์ที่ดี มีความสามารถประกาศพระศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น" (พระราชวรมุนี ประยูทธ ปยุตโต 2529: 91) ดังนั้นพระภิกษุสามเณรและประชาชนทุกคนจึงควรได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมคู่กันไป ทั้งนี้เพราะความรู้ทางโลก เปรียบเป็น เหมือนฐานและเป็นทางเดินให้แก่ความรู้ทางธรรม การศึกษาด้วยตนเองจากห้องสมุดที่มีการดำเนินงานที่ดี มีหนังสือที่ทันสมัยจะช่วยให้มีสายตามองได้กว้างไกล

ดังนั้น เพื่อให้วัดได้มีห้องสมุดที่อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ตลอดจนช่วยพัฒนาการศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น สามารถจัดกิจกรรมด้านศาสนาให้เป็นที่น่าสนใจแก่ประชาชน จึงควรที่จะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดของวัด เพื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการ ตลอดจนขอเสนอแนะในการดำเนินงานของพระภิกษุสามเณรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานห้องสมุด โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีพลเมืองเป็นจำนวนมากกว่าทุกภาคของประเทศ มีวัดเป็นจำนวนถึง 16,028 แห่ง (กรมการศาสนา 2528: 7) คิดเป็นร้อยละ 50.15 ของจำนวนวัดทั่วประเทศ มีพระภิกษุ 101,109 รูป สามเณร 69,941 รูป มีศาสนวัตถุที่สำคัญ มีวัฒนธรรมจารีตประเพณีเก่าแก่มากมายควรแก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างยิ่ง การศึกษานี้จึงอาจจะ เป็นประโยชน์

แก่ผู้ที่สนใจในการพัฒนาท้องถิ่น หรือผู้ที่สนใจเรื่องอื่น ๆ ของภาคนี้ เช่น ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และการศึกษา เป็นต้น และจะเป็นแนวทางนำไปปรับปรุงส่งเสริมห้องสมุดของวัดในภาคอื่น ๆ ต่อไป

แนวเหตุผล

ห้องสมุดวัดมีคุณประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมากสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพื่อเผยแผ่และสืบศาสนา พระภิกษุในชนบทมีบทบาทสำคัญด้านการศึกษา การพัฒนาสังคมหรือชุมชน ในขณะที่ห้องสมุดวัดปัจจุบันส่วนมากมีขนาดเล็กและยังไม่ได้มาตรฐานของกรมการศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาถึง

1. สภาพและการดำเนินงานห้องสมุดของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้าน การบริหาร งานบริการ และงานเทคนิค โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดประจำวัดของ กรมการศาสนา พ.ศ.2511
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานห้องสมุดวัดของพระบรรณาธิกร์ หรือพระภิกษุสามเณรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานห้องสมุด เพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่วิจัย คือ ผู้ดำเนินงานห้องสมุดของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การคัดเลือก วัดเพื่อศึกษาพิจารณาจากบัญชีรายชื่อวัดในงานพัฒนาการศาสนศึกษา โครงการอุดหนุนการศึกษา พระปริยัติธรรมทั่วไป และตัวอย่างซึ่งมีทั้งหมด 2,407 วัด จัดกลุ่มห้องสมุดของวัดเป็น 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก และห้องสมุดของวัดทั่วไป ตามจำนวนพระนักศึกษาวัด สำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือห้องสมุด 4 ขนาดมีลักษณะดังนี้

1. ห้องสมุดขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในวัดที่มีสำนักเรียนและมีพระนักศึกษาดังแต่ 100 รูปขึ้นไป มี 30 วัด

- 2. ห้องสมุดขนาดกลาง ตั้งอยู่ในวัดที่มีสำนักเรียนและมีพระนักศึกษาดั้งแต่ 50 รูปขึ้นไป มี 23 วัด
- 3. ห้องสมุดขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในวัดที่มีสำนักเรียนและมีพระนักศึกษาดั้งแต่ 20 รูปขึ้นไป มี 218 วัด
- 4. ห้องสมุดของวัดทั่วไปที่มีหรือไม่มีสำนักเรียน และไม่จัดเข้าใน 3 ขนาด ดังกล่าวแล้วมี 2,134 วัด ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกชื่อว่าห้องสมุดที่ไม่ได้ขนาด

การเลือกประชากรพิจารณาตามขนาดดังนี้ ห้องสมุดขนาดใหญ่ซึ่งมี 30 แห่ง และขนาดกลาง 23 แห่ง นำมาเป็นประชากรทั้งหมด สำหรับห้องสมุดขนาดเล็กและห้องสมุดของวัดทั่วไปมีเป็นจำนวนมากจึงใช้วิธีเลือกสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายมาจังหวัดละ 3 แห่ง ได้ห้องสมุดขนาดเล็ก 51 แห่ง และห้องสมุดของวัดทั่วไป 51 แห่ง รวมเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่างห้องสมุดครบทั้ง 4 ขนาด จำนวน 155 แห่ง

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามสำหรับบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดวัด แบบสอบถามเป็นการให้เติมคำและเลือกตอบ แบ่งออกเป็น 3 ตอน

- ตอนที่ 1 รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น อายุ พรรษา คุณวุฒิ ทั้งทางโลกและทางธรรม หน้าที่รับผิดชอบในห้องสมุด
 - ตอนที่ 2 รายละเอียดสภาพและการทำงานห้องสมุดในด้าน การบริหาร งานบริการ และงานเทคนิค
 - ตอนที่ 3 ปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานห้องสมุดวัดของพระบรรณารักษ์
- วิธีดำเนินการวิจัย

- 1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดของวัดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการศึกษาของภิกษุสงฆ์
- 2. สสำรวจและรวบรวมรายชื่อวัดจากบัญชีรายชื่อวัดในงานพัฒนาการศาสนศึกษา โครงการอุดหนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมทั่วไปและตัวอย่าง พิจารณากำหนดเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ส่งแบบสำรวจถึงเจ้าคณะจังหวัด 34 แห่ง ทั่วประเทศในวันออกเฉียงเหนือ เพื่อขอทราบสถานที่ตั้งที่แน่นอนของห้องสมุดวัดซึ่ง เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3. สร้างแบบสอบถามโดยศึกษาจาก เอกสารและปรึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับห้องสมุด วัด ทดสอบแบบสอบถามกับบรรณารักษ์ห้องสมุดวัดขนาดเล็กจำนวน 15 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ส่งถึงเจ้าอาวาสของวัด ขอความร่วมมือให้ดำเนินการให้พระบรรณารักษ์ห้องสมุดของวัดที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ได้ตอบแบบสอบถาม และสอดซองปิดแสตมป์ให้ส่งคืน จัดส่งแบบสอบถามในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2530 กำหนดครบคืนภายใน 30 วัน

5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. นำเสนอในรูปตารางและความเรียง

7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์คือ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพและการดำเนินงานห้องสมุดของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดประจำวัดของกรมการศาสนา พ.ศ.2511

2. ทำให้ทราบถึงปัญหา รวมทั้งข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและวางแผนปรับปรุงการดำเนินงานห้องสมุดของวัดให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

3. ผลจากการศึกษาและสำรวจนี้จะ เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาของวัด กรมการศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคนที่สนใจในการส่งเสริมให้ห้องสมุดของวัด เป็นศูนย์กลางความรู้ทางธรรมะและวัฒนธรรม เป็นแหล่งรวมความรู้ทางการศึกษาและอาชีพ ให้ประโยชน์แก่ทั้งพระภิกษุสามเณรและชุมชนได้เป็นอย่างดี

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินงาน หมายถึง การจัดดำเนินงานห้องสมุดของวัดในด้าน การบริหารงานเทคนิค งานบริการ

การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งครอบคลุมถึงด้านสถานที่ ครุภัณฑ์ บุคลากร การเงิน และสิ่งพิมพ์

งานเทคนิค หมายถึง การจัดหา การวิเคราะห์เลขหมู่และทำบัตรรายการ การจัดเก็บ และบำรุงรักษา

งานบริการ หมายถึง บริการที่ห้องสมุดจัดทำขึ้น เพื่อให้ความสะดวกสำหรับผู้ใช้ในการ ค้นคว้า เช่น การให้ยืมหนังสือ การช่วยการค้นคว้า การจัดนิทรรศการ ฯลฯ

ห้องสมุดวัด หมายถึง ห้องสมุดซึ่งตั้งอยู่ในวัดและดำเนินงานโดยพระภิกษุหรือ พระภิกษุสาม เณรของวัดหรือฆราวาส ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานห้องสมุด

สิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รูปภาพ แผนที่

บรรณารักษ์ หมายถึง พระภิกษุหรือพระภิกษุสาม เณรหรือฆราวาสที่ได้รับมอบหมาย ให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานห้องสมุดของวัด ในกรณีที่มีมากกว่า 1 ให้เลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ สำคัญมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. เป็นพระภิกษุที่เป็นหัวหน้าพระภิกษุ
2. เป็นพระภิกษุที่มีวุฒิทางบรรณารักษ์
3. เป็นพระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด เป็น เวลานานกว่าผู้อื่น
4. เป็นสาม เณรที่มีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด เป็น เวลานานกว่าผู้อื่น
5. เป็นฆราวาสที่ดำเนินงานห้องสมุดวัด
6. เป็นเจ้าอาวาส

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของห้องสมุดวัด ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยตรงแต่มีงานวิจัยระหว่าง พ.ศ. 2522-2526 จำนวน 4 เรื่อง ซึ่งเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการทอดผ้าป่าหนังสือระหว่าง 5 ธันวาคม 2518 - 5 ธันวาคม 2519 ด้านการศึกษามีการวิจัยเรื่อง "การศึกษาและดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทย" ในด้าน การพัฒนาชนบทมีการวิจัยเรื่อง "การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท ส่วน ด้านห้องสมุดวัดนั้นมีการวิจัยเรื่อง "ความต้องการและความคาดหวังของภิกษุสาม เณรที่มีต่อห้องสมุด วัดในกรุงเทพมหานคร" ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้

ภิญญาพร นิตยประภา (2522) ได้ทำการวิจัย "การประเมินผลโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ ระหว่าง 5 ธันวาคม 2518 - 5 ธันวาคม 2519" ศึกษาจากพระภิกษุบรรพชาธิวาส ห่องสมุดประจำวัด 49 รูป จาก 49 วัด ใน 38 จังหวัดทั่วประเทศ และประชาชนที่มาใช้ ห่องสมุดแต่ละวัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือของคณะกรรมการโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ 483 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า วัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือทุกแห่งได้จัดห่องสมุดบริการประชาชน ผู้ใช้บริการ ส่วนมากคือร้อยละ 37.1 เป็นเกษตรกรอยู่ในวัย 19 - 25 ปี ประชาชนเข้ามาใช้ห่องสมุด เพราะต้องการอ่านหนังสือและสิ่งพิมพ์ ประชาชนทุกระดับอายุต้องการอ่านนิตยสาร หนังสือพิมพ์ และหนังสือสารคดี ประชาชนเห็นว่าสภาพของห่องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือ ตลอดจนบริการ และกิจกรรมของห่องสมุดมีความเหมาะสมปานกลาง ประชาชนมีความต้องการในเรื่องหนังสือพิมพ์ การจัดบริการ และกิจกรรมห่องสมุด แตกต่างกันตามระดับอายุ

สวนา พรพัฒน์กุล (2524) จากการวิจัยเรื่อง "การศึกษาและคำร้องสมณเพศของ สงฆ์ไทย" การศึกษาทำกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ 2 ประเภท คือ พระครูซึ่งทำหน้าที่เป็นครู ให้การศึกษาแก่พระ และพระทั้งที่เป็นผู้เรียนและไม่ได้เรียนจากพระครูจำนวน 2,603 รูป จาก 428 วัด ใน 59 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่าการอุปสมบทของพระภิกษุสงฆ์ไทยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดคือการศึกษาหาความรู้ ซึ่งมีมากถึง 43% ในบรรดาผู้ที่มาบวชเรียนในกลุ่มตัวอย่างนี้ มาจากอาชีพกสิกรรม และเมื่อบวชเรียนแล้ว 72% ของตัวอย่างทั้งหมด ศึกษาหาความรู้ตาม จุดมุ่งหมายที่ต้องการจนได้ความรู้ตามหลักสูตรทางธรรมตั้งแต่ต้นจนจบชั้นไป ด้านหนังสือ อ่านประกอบการเรียนการสอนประมาณ 40 - 45% ที่รายงานว่าพอเพียง นอกนั้นยังไม่พอหรือ ยังไม่มีเลย ส่วนที่เกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เห็นได้ชัดคือ สรูปกิจกรรม ต่าง ๆ ของพระสงฆ์ที่เป็นกิจวัตรประจำวัน พระภิกษุสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประพฤติปฏิบัติ เป็นกิจวัตรได้ดีที่สุดในด้านระดับการศึกษาขั้นสูงของสงฆ์ไทยในภาคต่าง ๆ แตกต่างกันไป พบว่าพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการศึกษาขั้นสูงมากที่สุด เรื่องความคิดเห็น ของพระสงฆ์ในภาคต่าง ๆ ที่มีต่อประโยชน์ที่ได้จากความรู้ในการบวชเรียนปรากฏว่าพระสงฆ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาสังคมหรือชุมชนสูงกว่าภาคอื่น ๆ แต่ด้านอุปกรณ์การสอนและหนังสือประกอบการเรียนปรากฏว่า เป็นภาคที่ขาดแคลนมากกว่าภาคอื่น ๆ

สุภาพรรณ ณ บางช้าง และ โหม รัตนวารักษ์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชาวนบพ" โดยมุ่งศึกษาสถานภาพด้านศาสนา และศีลธรรมใน 4 หมู่บ้านของจังหวัดระยอง นำปัญหาที่ประมวลได้มาพิจารณาแล้วทดลอง ประยุกต์หลักพุทธธรรมแก่ชุมชนโดย เน้นที่กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ กลุ่มทดลองคือประชาชนในหมู่บ้าน เนินหย่องและวังห้ว กลุ่มควบคุมคือประชาชนในหมู่บ้านหนองกันเกราและวังหิน ผลจากการ ดำเนินโครงการ 7 โครงการ สรุปได้ว่า ผู้ที่บวชเณร พระที่เลี้ยง และชาวบ้านที่ร่วมโครงการ ได้เรียนรู้หลักธรรมเพิ่มขึ้น ปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น ยอมรับการจัดงานแบบประหยัดและไม่มีอบายมุข เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อสามัคคี ได้ถนอมระยะทางยาวขึ้นและได้ปฏิบัติธรรมในระหว่าง การร่วมสร้างถนนด้วย มีมุมหนังสือที่วัด พระมีความกระตือรือร้นในการเผยแพร่ธรรมมากขึ้น

มณฑุญช์ วิทย์ไพศาล (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการและความคาดหวัง ของภิกษุสามเณรที่มีต่อห้องสมุดวัดในกรุงเทพมหานคร" ศึกษาจากพระภิกษุสามเณร 1,806 รูป จากวัด 94 แห่ง ห้องสมุดวัด 20 แห่ง ผลปรากฏว่าจากการใช้แบบสำรวจสภาพห้องสมุด ห้องสมุดวัดส่วนมากเป็นห้องสมุดเฉพาะ เก่าล้าสมัย มีวัสดุครุภัณฑ์ไม่ครบถ้วน มีหนังสือเกี่ยวกับ ศาสนาและมีปริมาณน้อย ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อห้องสมุดวัด มีความคิดเห็นว่าห้อง ห้องสมุดวัดมีคุณประโยชน์ต่อพระภิกษุสามเณร เป็นอย่างมากสำหรับการศึกษาค้นคว้า เพื่อเผยแพร่ ศาสนาและสืบศาสนา หนังสือทางศาสนาที่มีความต้องการอ่านสูงสุดคือคัมภีร์ทางศาสนา หนังสือ ทั่วไปที่มีความต้องการอ่านสูงสุดคือหนังสือที่อธิบายถึงการสร้างความเจริญแก่ชีวิตโดยใช้ความ สามารถของตนเอง วิธีปรับปรุงตัวและการ เสริมสร้างบุคลิก มีความคาดหวังว่าควรจัดหนังสือ ในห้องสมุดวัด เป็นหมวดหมู่มีระเบียบ เพื่อให้สะดวกในการค้นคว้า ควรมีโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งอ่าน ชั้นหนังสือควรมีป้ายบอกหมวดหมู่ติดไว้แลเห็นได้ชัดเจน พระที่เป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ควร เป็นผู้ที่สามารถให้คำแนะนำด้านหนังสือและแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ได้

จากงานวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการทบทวนบำรุง ศาสนาและพัฒนาชนบท เป็นหลักสำคัญในการเผยแพร่พระธรรมคำสอนแก่ประชาชนได้ เป็นอย่างดี พระสงฆ์ที่เป็นนักเทศน์นักสอน ที่จะสามารถทำให้ประชาชนทั้งหลาย เข้าใจธรรมะได้ดีนั้นจะต้อง เป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม จึงสมควรที่พระสงฆ์จะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ ความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองด้วย การมีห้องสมุดของวัดที่มีการดำเนินงานที่ดี สอดคล้องกับ

ความต้องการของพระภิกษุสงฆ์ นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาและสนับสนุนการเผยแพร่หลักธรรม
ได้เป็นอย่างดี

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย